

Ortnamn på Orust.

Av ERIK ABRAHAMSON.

Sedan mer än 20 år tillbaka har jag de flesta somrar under någon eller några veckor upptecknat dialekten i Torps socken på Orust. Då jag i sommar närmare tog del av band 9 av Ortnamnen i Göteborgs och Bohuslän, det band, som behandlar ortnamnen i Orusts östra härad, fann jag, dels att ett flertal ortnamn ej upptagits, dels att en mera ingående kännedom om orustmål skulle ha behövts för att tolka en del ortnamn.

1. Fränkastegen.

OGB IX, 165, 117 uppgiver, dels att en åker i Tryckhålan, Torps sn, kallas *Fränkastegen fræŋkastéjøn*, dels att denna åker är identisk med *Kurreliden*. Båda uppgifterna äro felaktiga.

Den gamla landsvägen, som från Tryckhålan går åt sydost mot Klevedal, kallas i sin nedre del *Kurreliden*. Den är troligen uppkallad efter en i närheten belägen åker, som kallas *Kurran* (OGB IX: 182).

Vägen går sedan nästan horisontalt på en mindre sträcka. Sedan vidtager en backe. Det är den, som kallas *Fränkasstigen fræŋkastéjøn*. Denna vägsträcka går hela tiden över berg. På ömse sidor är moränmark, där förpinta barrträd växer mellan stenblocken.

Enligt traditionen skall den gamla landsvägen ha anlagts i början av 1700-talet. Namnet Fränkasstigen synes vara gammalt. Förleden är det från bibeln kända appellativet *fränka*, ett ord som aldrig tillhört folkmålet på Orust.

2. Fågelhundskastet.

OGB IX, 182 uppgiver, att ett vadvkast på Vindön, Torps sn, kallas *Fågelhundskastet* *fūl̥əhuns-kástət*. Förleden förmodas vara *fågelhund*.

Först kan anmärkas, att *fågel* på torpmål heter *fógəʌ* och att appellativet *fågelhund* är modernt och sällan brukat.

På Vindön finnas tre vadvkast: *Källarkastet*,¹ *Rönnkäppskastet*¹ och *Fyllhundskastet*. *Källarkastet* *ʃəlarə-kástət* ligger på själva Vindön c:a 150 m. OSO Bernt Larssons udd. Vadvkastet har fått sitt namn efter en gammal, numera förstörd jordkällare, som låg strax ovanför den plats, där man kastar vad.

De båda andra vadvkasten ligga på Furunäsets västsida. *Rönnkäppskastet* *rūnʃəps-kástət* ligger mitt emot Storekatts nordspets. Det har fått sitt namn efter en smal, käppliknande rönn, som växte i en bergskreva på Furunäset.

Det tredje vadvkastet ligger mitt emot Storekatts sydspets och kallas *Fyllhundskastet* *fūl̥əhuns-kástət*. Om orsaken till detta namn har en gammal meddelare berättat: »det var ett vadlag på fyra man, som hade varit inne hos Marias far på Furunäset och supit; när gubbarna skulle kasta [vad], var de så fulla, att de ramlade i sjön hela högen; det är en 70 à 80 år sedan».

Den som upptecknat ortnamnet för OGB, har missuppfattat orustmålets viby -y och skrivit u. Men att han förlängt vokalen och ändrat l till tjockt l är mera betänkligt. Denna felaktiga uppteckning ligger till grund för det egendomliga namnet Fågelhundskastet.

3. Get(e)tranten.

En numera riven stuga på Buvenäs, Myckleby sn, kallades förr *Get(e)tranten* *jèt-rántən* (Getetranten lh 1781, Geddetranten lh 1881). OGB IX, 27, förmodar, att senare leden troligen är »ett från nutida boh. okänt *trant m. väl identiskt med nyisl. och färö. *trantur* m. 'nos på en rocka, tryne'; jfr no. dial. *trant* n. 'tryne', nyisl. *trani* m. 'ds'. Namnet åsyftar icke jämförelse med en getnos, utan »tranten» där getter hålla till! Huset låg på en udde».

Senare leden i detta ortnamn är enligt min mening ett substantiv *trant* m., bildat till orustdial. *tranta trànta* v. 'gå med små steg, trippa'. Detta verb är identiskt med sv. dial., Hälsingland, *tranta* v.

¹ Ortnamnet är ej upptaget i OGB IX.

'gå smått, småspringa'; Västerbotten, *trant* v. ds';² da. dial. *trante*, *traante* v. 'lunte, drøse';³ holl. *tranten* v. 'gå långsamt, släntra';⁴ jfr ä. holl. *trantselen* v. 'tarde et ignave progredi'.⁴

Till detta verb hör sv. dial. *trant* m. 'sakta gång, lunk';² da. dial., Jylland, *trant* s. 1. 'holme i terrainet', 2. 'enkelte spredte steder';⁵ lt. *trant* m. 'Gang, Schritt';⁶ holl. *trant* m. 'långsam gång';⁴ östfris *trant* m. 'Schritt, Tritt, Gang'.⁷

I svenska, lågtyska, frisiska och holländska dial. har *trant* m. abstrakt, i jylländska konkret betydelse. Det av mig förmodade boh. *trant* måste ha haft konkret betydelse. Ordet har antingen haft samma innebörd som i jylländska dial. och betytt 'holme i terrängen, plats' eller också »tramp». *Get(e)tranten* skulle antingen ha betytt 'holmen, platsen, där getter hålla till' eller också 'gettrampen'.⁸

4. Horntuteröd.

En hemmansdel i Föggetorp, Torps sn, heter *Horntuteröd* *hòntútərə*. OGB IX, 78 förmodar förleden vara »**horntutare* 'hornblåsare', som vid inlånandet i dial. fått långt *t*, eftersom rsp:s korta *t* i målet motsvaras av *d*».

Först kan anmärkas, att verbet *tuta* är vanligt i boh. dial., där det heter *tūda*. Vidare saknas appellativet *horntutare* både i riksspråket och i orustmål.

I torpmålet finnes ett ord *horntutt* *hòntút*, som betyder 'hornspets': 'den första kon vi hade, ga vi 80 kronor för; sedan köpte vi en, och den ga vi 75 kronor för; hon hade brutit av en horn-tutt; den kon hade vi köpt i Töllås'.

Även det enkla ordet *tutt* m. *tút* 'spets' har jag upptecknat i torpdialekten. Detta ord ingår i ett annat ortnamn från Orust. I Hällene, Myckleby sn, finnes ett berg, som heter *Hällene tutt* *hél̥nə tút* (OGB IX, 131). Orustmålets *tutt* 'topp, spets' är identiskt med no. dial. *tutt* m. 'ds'.⁹

² Rietz, Ordb., s. 749 a.

³ Molbech, Dansk Dial.lex., s. 603.

⁴ Franck-van Wijk, Etym. Woordenb., s. 706.

⁵ Feilberg, Ordb. IV: 836.

⁶ Bremisch.-niedersächs. Wörterb. (1771) V: 98.

⁷ ten Doornkaat-Kolman, Wörterb. d. ostfries. Spr. III: 436.

⁸ I Lysekil kallades förr en promenadplats *Trampen tråmpən*.

⁹ Ross, Ordb., s. 846.

Av den gamla gården Horntuteröd finnes nu endast tomtningen kvar. Ett 30-tal meter SV det gamla boningshuset ligger ett lågt, smalt berg. Detta har i sin västra del en egendomlig inbuktning, som gör, att berget kan ha liknats vid ett kohorn.

Öster om den forna gården ligger ett högt och stort berg, som nu till största delen är skogbevuxet. Det är möjligt, att detta berg har en bergformation, som uppfattats som spetsen på ett kohorn men som på grund av den nuvarande vegetationen är svårare att upptäcka.

5. Horungarna.

I Stenshult, Torps sn, kallas några långsträckta åkrar *Horungarna høróygana*. OGB IX, 168 kan ej klarlägga namnets innebörd utan förmodar, att det är »ett drastiskt nedsättande namn».

I torpmålet har ordet *horunge* utom den i riksspråket vanliga innebörden ytterligare två betydelser. En av dem är 'liten, halvfylld sädeskärve': »om man kommer ut till änden på en åker och där inte blir en full nek, så kallar en den neken för horunge; man gick inte och bar den ifrån den ena änden på åkern till den andra för att få den full; när man satte upp nekerna, så försökte man att få två horungar till par».

Den tredje betydelsen av appellativet *horunge* är 'liten, smal, spetsig, dålig åker': »då en åker inte går riktigt ut, utan det blir en liten spets, kallar en den för en horunge; den blir försummad, och den kan man inte plöja riktigt».

De i Stenshult belägna åkrar, som fortfarande kallas Horungarna, gå intill en bäck, som förr bildade en skarp vinkel, vilket gjorde, att de båda åkrarna blevo smala och nästan omöjliga att plöja. Nuvarande ägaren har helt förändrat åkrarnas utseende, så att de nu kunna plöjas. Endast namnet lever kvar.

6. Krabbeskår.

Ett torp under Töllås, Torps sn, heter *Krabbeskår kràbaskår*. I lantmäterihandlingar från 1808 skrives det *Krabbeskår* men på Ekonomiska kartan *Krabbskår*. OGB IX, 90 säger, att torpet ligger vid havet. Man förmodar, att ortnamnet möjligen skulle innehålla dialektens *krabbe* m. 'krabba'.

Torpstället Krabbeskår ligger högt uppe på ett berg, som sluttar svagt mot norr för att sedan stupa ganska brant ned mot Havstensfjorden. Torpet har fått sitt namn efter en klyfta, som från stranden slingrar sig upp till bergskanten och liksom söker klättra upp för det branta berget. Eftersom klyftans botten och väggar under hela sin sträckning äro bevuxna med lövskog, synes den på långt håll och är ett vackert inslag i naturen.

Mellan klyftans nedre del och strandlinjen ligger en c:a 3 m. bred sandstrand. Då klyftan fick sitt namn, låg denna strandremsa troligen under vatten.

I orust- och inlandsmål finns ett verb *krabba* *kràba*, som betyder 'krypa'; jfr sv. dial. *krabba* 'krypa, kräla';¹⁰ — no. dial. *krabba* 'kravla, krypa';¹¹ — mlt. *krabbeln* 'herumkriechen'.¹²

Men i jörlandamål har verbet *krabba* även betydelsen 'klättra': *krabba ner* 'klättra ner', *krabba opp* 'klättra upp'. Enligt min mening är det detta verb, som ingår i förleden till namnet Krabbeskår, som då skulle betyda 'klyftan som klättrar upp för berget'.

Ett verb ingår även i förleden till granntorpets namn, *Hängeskår*, *Nedre* och *Övre hængeskår* (Hängeskår lh 1808, ek). OGB tror, att torpet fått sitt namn därav, »att berget liksom hänger ut över en hålväg som går där».

Fastän jag många gånger strövat omkring i Töllås berg, har jag aldrig lyckats upptäcka hålvägen med ett överhängande berg. Men nere vid stranden ligger ett stort flyttblock, som kallas *Hängeskårs sten*¹³ *hængeskæstén*. Omedelbart väster om denna sten löper en horisontell, c:a 15 m. lång spricka i berget. Den ligger omkring 4 m. över vattenytan. Över denna spricka hänger berget ner. Säkerligen är det denna formation, som givit upphov till namnet Hängeskår.

7. Kurbitsarna.

Mellan byvägen och saltsjön ligger på Söbbens mark, Torps sn, mitt framför uppfartsvägen till Birger Olssons gård en åker, som kallas *kùrəbīsānə*. OGB IX, 183, som har uppteckningen *kùrəbī-*

¹⁰ Rietz, Ordb., s. 348 a.

¹¹ Aasen, Ordb., s. 384.

¹² Lübben-Walther, Mittelniederd. Handwb., s. 187.

¹³ Okänd för OGB IX.

sanə, förklarar ortnamnet på följande sätt: »Växtn. *kurbits*, åsyftande (frukten av) vissa gurkväxter, bl.a. pumpa (SAOB K sp. 3250). Den i orten erhållna uppgiften, att där förr stod en buske som var en »*kurbits*» mot solen, hänför sig tydl. [till] den bibliska berättelsen om profeten Jonas förvissnade *kurbits*».

Att någon infödd orustbo lämnat ovan meddelade uppgift förefaller minst sagt egendomligt. I Torpmålet är *kùrəbʲs* och *kùrəbʲsə* ännu levande ord och beteckna kardborre (Lappa bardana): »när jag var barn, sprang pojkarna och kastade kurrebissar på flickorna, när vi gick från skolan på hösten; det var så obehagligt att få dem i håret; de växer, där det är torrt».

Birger Olsson, nuvarande ägaren till och född på den gård, där den åker, som kallas *kùrəbʲsanə* ligger, har förklarat för mig, att åkern fått sitt namn efter kardborrar, som förr växte massvis i den ganska torra jorden.

Torpmålets *kùrəbʲs*, *kùrəbʲsə* är en folketymologisk bildning till bibelns *kurbits*. Ordet har associerats med passivformen av verbet *bita*, eftersom kardborrarna biter sig fast i hår och kläder.

8. Kyttan.

En vik och ett strandparti i Bräcke, Myckleby sn, kallas *Kyttan şúta*. OGB IX, 97, har uppteckningarna *şúta* och *şúta*. Namnet anses vara dunkelt. De motsägende accentuppgifterna anses försvåra namntolkningen. Man förklarar, att namnet »näppel. sammanhänger med sv. dial. (Vgt. osv.) *kytta* f. 'liten flicka', men möjl. med no. dial. *kytt* m. 'liten fördjupning i landskapet med vattensamling i mitten'. Vokalen i formen *şúta* avser snarast *u*.»

I torpmålet har jag upptecknat orden *kytt* f. *şut* och *kytta* f. *şúta*. De ha två betydelser. Den ena är 'skreva, bergskreva'. Med denna betydelse förekomma de i sammansättningarna *bergskytt* f. *bəşşut* och *bergskytta* f. *bəşşúta*. Den andra betydelsen hos *kytt* och *kytta* är 'vik': »när vi satte horngäddbackor utanför Sursvadan,¹⁴ lade vi ekan i en liten *kytta*; där var ingen ekplats».

Torpmålets *kytt*, *kytta* hör samman med fvn. *keyta* f. 'Sump';¹⁵

¹⁴ Ej omnämnt i OGB IX.

¹⁵ Fritzner, Ordb. II, s. 281.

— no. dial. *køyta* f. 'en liden Sump, ogsaa en Vandpyt, Dam, Mølledam';¹⁶ färö. *køyta* f. 'Hulning, Fordybning, Hulvej'.¹⁷

9. Källareskanken.

I Röra, Stala sn, kallas en uppodlad backslytning *Källareskanken* *şəlarəşkáykən*. OGB IX, 134, skriver »S. leden torde vara ett **skank* m. 'förhöjning, sluttning el.dyl. 'i avljudsförhållande till det under Skunkarna nedan nämnda **skunk* m.».

För att förklara senare leden i detta ortnamn behöver man ej konstruera något ord. Det finns i orustmålet. Från Torp har jag upptecknat *skank* m. 'upphöjning av hård beskaffenhet' *skáyk*: »om det är en åker, som är jämn och där är en liten hög på den, så kallar vi en sådan hög skank; i en skank är jorden grundare, för där är nästan alltid berg inunder; är det sandjord, blir det aldrig någon skank». Vid sidan av skank brukas *skanke* *škàykə* m. med samma betydelse.

Som senare led ingå dessa ord i *lerskank* m. 'hård upphöjning av lera' *lěşkáyk* och *lerskanke* m. 'ds' *lěşkáykə*.

10. Lingälsnabben.

Å den nordligaste gården i Söbben, Torps sn, finnes en udde, som sticker så långt ut i sjön, att den försetts med en fyr. I OGB IX, s. 106, kallas udden Lingälsnabben *lɪŋjæş-[náɸən]*. Namnet förklaras på följande sätt: »F. leden kan icke vara ett **Lin(d)går-det*, eftersom ingen odling finns i närheten. Den är i stället trol. ett I N till gårdn. *Lingäl* *lɪŋjæʌ* i Bokenäs sn, Lane hd (skrivet Lyngyll Jb 1544), näppel. till det mera avlägsna *Lindjörn* *lɪŋjæn* i Forshälla sn, Inlands Fräkne hd».

OGB:s uppgift, att uttalet är *lɪŋjæş-[náɸən]* är felaktigt. På gammalt torpmål heter udden *lɪŋjɪlsnábən* liksom berget ovanför kallas *lɪŋjɪlsbærjət*.¹⁸ Varken på udden eller på berget finns minsta spår efter bebyggelse.

Från *lɪŋjɪlsnábən* går en bred och ganska djup bergsskrevan mellan berget i öster och kusten i väster. Bergskrevan sträcker sig från nabben i norr till Tången å Nötvikens ägor i söder. Skrevan

¹⁶ Aasen, Ordb., s. 416; Ross, Ordb., s. 460.

¹⁷ Jacobsen og Matras, Ordb., s. 192.

¹⁸ Namnet omnämnes ej i OGB IX.

är bevuxen med lövträd, främst lind och ek. Den kallas *Lindgiljan* *lɪŋjɛlja*.¹⁸

Efter denna lindbevuxna gilja har *Lindgilsnabben* uppkallats. Mellanleden i namnet är ej *gilja* utan ett fboh. **gil*, som är identiskt med fvn. *gil* n. 'Kløft, Revne';¹⁹ no. dial. *gil* n. 'Bjergkløft, Klipperevne';²⁰ shetl. *gil* s. 'Slugt, Kløft, spec. Dalkløft, smal lille Dal';²¹ färö. *gil* n. 'Kløft, Revne (i Jorden)'; 'lille græsbevoksen Fordybning, smal lille Dal'.²²

I Västsvenska ordstudier har jag tidigare påvisat, att fboh. *gil* 'klyfta' med största sannolikhet ingår i ortnamnet *Rapegil* *råbæjél* (Rapegjel lh 1847—51), beläget på Flatön, Morlanda sn, Orust.²³

Fboh. **gil* återfinnes numera endast i ortnamn. I nuvarande boh. dialekter har det ersatts av det synonyma *gilja*.

11. Nipen.

På östra sidan om gamla landsvägen Edet—Gåre torg ligger ett större gärde, som tillhör Gåre, Torps sn. Det kallas *Nipen* *nɪbən*. OGB IX, 170 säger om detta namn: »Torde vara ett **nip* m. 'spets', identiskt med hmnsn. *Nibben*, uttalat *nɪbən*, i Skee sn».

För att förklara detta ortnamn behöver man ej här som vid flera andra tillfällen konstruera ett ord. Det finns fortfarande kvar i torpmålet. Där betyder *nip* m. *nɪb* dels 'snibb, kil' dels 'trekant'; jfr da. dial., Jylland, *nip* s. 'spidsen af leen'.²⁴

Det gärde, som kallas *Nipen*, har fått sitt namn därav, att den nordöstra delen går ut i en kil.

12. Piskås(en).

I OGB IX, 137, omnämnes ett nu försvunnet ortnamn från Nötevik, Torps sn. Det skrives i lantmäterihandlingar från 1793 *Piskås*. OGB förmodar ortnamnet »innehålla subst. boh. *pisk* 'piska; stryk', el. (stammen i) verbet *piska*, men anl:n till namnet bleve

¹⁹ Fritzner, Ordb. I, s. 594.

²⁰ Aasen, Ordb., s. 215.

²¹ Jakobsen, Etym. Ordb., s. 210.

²² Jacobsen og Matras, Ordb., s. 112; jfr Torp, Nyno. etym. ordb., s. 152.

²³ E. Abrahamson, Västs. ordst., s. 4 f.

²⁴ Feilberg, Ordb. II, s. 587.

oklar. . . . H. Armini nämner möjligheten att man där kan ha hämtat material till piskskaft».

Förre leden i detta ortnamn är enligt min mening orustmålets *pisk* f. *pisk* 'smalt träd' eller *piska* f. *piska* 'ds';²⁵ jfr orustmålets *piskskog* m. *piskaskow* 'skog som består av mycket smala träd'.²⁵

När åsen — troligen i senare hälften av 1700-talet — fick sitt namn, växte där smala björkar och lövträd. Men när de vuxit upp och blivit kraftiga, förlorade ortnamnet sin mening och kom ur bruk.

13. Reset.

Till gården Tryckhålan, Torps sn, höra några långa åkrar, som kallas *Reset résæt*. OGB IX, 138, hänvisar till »no. dial. *ris* n. 'förhöjning, högsta punkten på backe', isl. *ris* n. 'välvd båge', shetl. *riss* 'liten backe' o.d.».

De åkrar, som bära namnet *Reset*, ligga mycket lågt. En meddelare har omtalat för mig, att de uppodlades av Tryckhålans dåvarande ägare, Jakob Guldbrandsson, på 1840-talet.

I torpmålet finnes ett appellativ *res* n. *rés*, som betecknar 'hög, spec. av ris, kvistar eller grenbränsle'. Det ingår i orden *kvistres* n. *kwèstärés* 'kvisthög' och *bränneres* n. *brènrérés* 'bränslehög'. Torpmålets *res* hör samman med de i OGB omnämnda no., isl. och shetl. orden.

Min meddelare, som är ägare av en gård i Tryckhålan, trodde, att åkrarna före odlingen belamrats med någon större kvisthög eller bråte. Men någon höjd i terrängen kan det aldrig bli tal om.

14. Skräppås.

Två gårdar i Töllås, Torps sn, kallas *Skräppås skrèpås*. De skrivs *Skräppås* i lh 1843 och på ek. OGB IX, 90, förklarar ortnamnet på följande sätt: »Snarast växtn. *skräppa*, som åsyftar diverse storbladiga växter . . . Möjligt är också att f. leden innehåller ett ä. namn på den numera obetydliga bäck som rinner vid åsen. Bäckens kan ha hetat **Skreppa*, ett från Norge känt ånamn, sammanhängande med no. dial. *skreppa*, antingen i bet. 'glida bort, falla, störta, rassla' el. 'förminskas, krympa samman'.

²⁵ E. Abrahamson, Skogsbrukets och bränsleförsörjningens ordförråd i sydboh. dial., s. 109.

Den sistnämnda tolkningen är otänkbar. Vid åsen finns ingen bäck. På Skräppås ägor går ett dike, som man grävt under de sista sjuttio åren.

Ej heller den första tolkningen är sannolik. De båda boningshusen på Skräppås liksom ett äldre, numera rivet hus, ligga på en jordrygg, som går i norr—söder. Denna jordrygg ligger c:a två meter högre än åkrarna i väster. Mot öster är sluttningen på flera ställen ej märkbar. En sådan låg jordrygg kallas ej *ås* i orustmål. Med *ås* avses ett berg, som avsevärt höjer sig över den omgivande terrängen. Ett sådant finnes i nordost. Bergets mot boningshusen vända gavel är brant och saknar följaktligen all vegetation. På själva berget växa ljung, blåbärsris, odon och barrträd. Men där har aldrig vuxit och kan ej växa Rumex-, Lappa- eller Petasitesarter, vilka i sydsvenska dialekter kallas *skräppa*.²⁶ Dessutom förekommer ej ordet *skräppa* med betydelsen 'storbladig växt' i boh. dial.

I gammalt orustmål finnes ett appellativ *skräppa skràpa* f., som betyder 'matask, matskrin': »jag säger mattina; far min sa mat-äska, och farfar sa matskräppa».

Boh. *skräppa* 'matask, matskrin' är identiskt med fsv. *skräppa* f. 'ränsel';²⁷ sv. dial. *skräppa* f. 'matpåse av skinn';²⁸ fvn. *skreppa* f. 'Pose især til at bære i Baand over Axlerne';²⁹ no. dial. *skreppa* f. 'Randsel';³⁰ da. dial., Jylland, *skræppe* s. 'mellemmadskasse'.³¹

Orustmålets *skräppa* har utan tvivel en gång betytt 'ryggsäck, ränsel'. Gaveln av det berg, som ligger nordost om boningshusen i Skräppås, kan ha liknats vid en ryggsäck eller ränsel. Berget påminner onekligen om en jättestor ryggsäck, om man betraktar det från bygdevägen öster om Töllåsberget.

Jämförelsenamn av detta slag äro ganska vanliga i orustmål. I Ottestala Nordgård, Myckleby sn, finns en åker, som kallas *Strykbulten strùggabéltén*.³² I orustmål liksom i ett flertal andra boh. dial. betyder *strykbult strùggabélt* m. 'stryklod' (Jfr SAOB B:

²⁶ Rietz, Ordb., s. 695 b.

²⁷ Söderwall, Ordb. II: 398.

²⁸ Rietz, Ordb., s. 605 a.

²⁹ Fritzner, Ordb. III: 377.

³⁰ Aasen, Ordb., s. 686.

³¹ Feilberg, Ordb. III: 329.

³² Ej omnämnd i OGB IX.

4579). Namnet är träffande, enär åkern har en stor likhet med ett stryklod.

På västra sidan av Stora Ösö, Torps sn, går ett berg ut i sydväst. Fiskarna på Orust och Vindön kalla berget *Spaden spån*.³² Det har en slående likhet med en stor spade.

En smal och kort liten dal på östsidan av Furunäset å Vindön, Torps sn, kallas *Skuffen skóf*.³² I boh. dial. betyder *skuff skóf* m. 'bordlåda, låda i en skänk eller byrå'.³³ Jfr no. dial. *skuffa* f. 'Skuffe, Hylde som kan drages frem eller skydes ind';³⁴ nyisl. *skuffa* f. 'ds';³⁵ färö. *skuffa* f. 'ds';³⁶ ä. da. *skuff(fe)* s. 'ds';³⁷ da. *skuffe* s. 'ds';³⁸ da. dial., Jylland, *skuffe* s. 'ds';³⁹ sv. dial., Gottland, *skuffert* m. 'bordslåda'.⁴⁰

Den smala dalen på Furunäset har liknats vid en bords- eller byrålåda, på samma sätt som gaveln på berget vid Skräppås kan ha jämförts med en ryggsäck.

15. Snäddan?

I Ottestala Sörgård, Myckleby sn, kallas en åker *Sneddan snèda*. Upptecknaren för OGB har uppfattat namnet som *snèda*, vilket försvårat tolkningen för OGB, där det på sid. 174 i bd IX heter: »Oklart. Är uttalsformen riktig, föreligger trol. ett **snädda* f. avlett av sv. och no. dial. *snadd(e)* m. 'fram- el. uppstickande spets, snip el. udde av skog el. åker'; jfr även no. dial. *snadda* f. 'kort tobakspipa'. Är acc:n i själva verket akut, föreligger ett *snedd* f. 'snett stycke'.»

I torpdial. har jag upptecknat appellativet *snedda* f. *snèda* med betydelsen 'spets, snibb, spetsigt hörn'. Den åker i Ottestala, som kallas *Sneddan*, går mot väster ut i ett spetsigt hörn, varför namnet är välmotiverat.

³³ Jfr Rietz, Ordb., s. 591 a.

³⁴ Aasen, Ordb., s. 690.

³⁵ Blöndal, Ordb., s. 744.

³⁶ Jacobsen og Matras, Ordb., s. 338.

³⁷ Kalkar, Ordb. III: 831 a.

³⁸ Ordb. over det da. Sprog XIX: 1098 b., f.

³⁹ Feilberg, Ordb. III: 335.

⁴⁰ Rietz, Ordb., s. 591 a.

16. Strötnäs.

OGB IX, 107, påstår, att i Gåre, Torps sn, skall finnas ett *Ströt-näs*, som ingår i *Strötnäse udd strødñæsə éđ*, och skriver härom: »Någon stam **ströt* existerar icke, varför f. ledens vok. måste vara sekundär. Närmast till hands ligger att tänka på något av följ. ord: 1. *Strut*, använt om någon vertikal el. horisontell *strut*-liknande formation; jfr det nyisl. *Strútur*, namn på ett sockertopps-format berg; 2. Det av *strut* avledda no. dial. *stryta* f. 'kägla, tryne o.d.', i boh. dock känt blott i bet. 'skorsten'. Vokalismen *ø* kunde ha uppkommit av ett *i* svagton (*strødñæsə éđ*) utvecklat *ə* el.dyl., då detta åter fått starkton.»

Den udde, som avses, heter *Stretnäse udd strèđñesə éđ* och näset, varifrån den utgår, *Stretnäsa strèđñésə*: »jag har varit med och satt garn hundratals gånger vid Stretnäsa. På vintern högg vi garnvaker utanför Stretnäse udd; då hade vi en pejlingspunkt på Grindstugan och en i Lille Katt».

I orustmål finnes ett verb *streta strèđə* med betydelsen 'spärra ut, spreta'. Med denna betydelse förekommer verbet i uttrycken *streta med fingrarna strèđə mæ fígranə* 'spärra ut fingrarna' och *streta med benen strèđə mæ bēnə* 'spärra ut benen, skreva'; jfr sv. dial. *streta* v. 'skreva med benen';⁴¹ da. dial., Jylland, *stret* v. 'spärra ut fingrarna, sätta benen styvt ut'.⁴²

Vidare har verbet *streta* i orustmål den i riksspråket vanliga betydelsen 'sträva'.

*Stretnäsa*⁴³ kan betyda 'näset som spretar ut i sjön' eller 'näset som strävar ut i sjön'.

17. Sundbräckan.

Den branta backe, som på gamla landsvägen mellan Edet och Gåre torg stupar brant ned mot Vindön kallas *Sundbräckan sùn-bréka*. De gamla skiljer mellan den nedre, brantare delen av backen och kallar den Stora *Sundbräckan*, medan den övre kallas *Lilla Sundbräckan*.

OGB IX, 121, uppger, att Sundbräckan ligger vid Nötesund och följaktligen fått sitt namn av sundet mellan Orust och Sund-

⁴¹ Rietz, Ordb., s. 685 a.

⁴² Feilberg, Ordb. III: 607.

⁴³ I orustmål användes *näsa* som terrängbeteckning synonymt med *näs*.

sandvik i Högås socken. Nötesund ligger på Vindöns norra sida, medan Sundbräcken ligger på Orust mitt emot Vindöns södra sida. Vidare finnes inga »bräckor» på Vindön.

Ortnamnet *Sundbräcken* är mycket gammalt och fanns flera hundra år, innan den gamla landsvägen anlades i början av 1700-talet. Under medeltiden skildes Vindön från Orust genom ett sund. Edet eller den landremsa, som förenar Vindön med Orust, ligger nu c:a 2 m. över havet.⁴⁴ Om man beräknar landhöjningen på norra Orust till 48 cm. per århundrade,⁴⁵ skildes Vindön från huvudön av ett 0,5 m. djupt sund i början av 1400-talet.

18. Sällen.

Å sid. 79 i OGB IX omnämnes en lägenhet, som i jordregistret 1909 ff. och på Ekonomiska kartan kallas *Sällen*. Det dial. uttalet angives vara *sæln̥*. OGB anser ortnamnet vara dunkelt och påpekar, att *sälg* i orustmålet heter *sækj*, *sad* eller *sak*.

C:a 2 km från Huvudgården i Gåre ligger den lycka, som i dial. kallas *séln̥*. Den ligger omkring 800 m. från närmaste bebyggelse, torpet Hagen. Platsen har aldrig varit bebyggd. Om denna lycka har en gammal, på torpet Hagen född orustbo berättat: »cellen var en fyrkantig hage mitt i skogen; runt ikring honom var gårdsgårdar; där hade aldrig bott en människa; Alma i Gåre — hon är död för en femtio år sedan — sa alltid: 'det är så dystert att gå och arbeta i Cellen'; jag har alltid trott, att det var hon, som hade lagt namnet på hagen; där är ju hög skog runt omkring, och man får aldrig se en människa».

Lyckan djupt inne i skogen har kallats *Cellen* på grund av sitt isolerade läge. Måhända har formen på hagen bidragit till namnet, som är en bildning av samma slag som *Kurran*. Så kallas en avsides liggande åker i Klevedal i samma socken. Även på Hermanö i Morlanda sn, Orust V. hd, kallas en avsides belägen åker *Kurran* 'arresten' (OGB IX, s. 182 f.).

⁴⁴ Landsvägen som går fram över Edet, ligger högre, men den har byggts på näset, som ej ligger mer än 2 m. över havet.

⁴⁵ L. Holmström, Om strandlinjens förskjutning å Sveriges kuster. K. Sv. Vetenskapsakad. Handl., Ny följd, bd 22, n:r 9, tab. s. 84—85.

19. Vakeberget.

Mellan Bråten och Lövvik på ostsidan av norra Orust ligger i Torps sn en vik, som kallas *Vakebergsviken vågabæsviga*.⁴⁶ Viken har fått sitt namn efter det höga berg, som ligger ovanför. Det heter *Vakeberget vågabærjæt*. OGB IX, 122 anser, att berget har fått sitt namn »efter påsk- eller midsommarvakor». Samma förklaring av bergnamn på *vak-* gives i Bd I, 259, III, 127 och V, 169.

Förleden i *Vakeberget* är ej *vaka* f. 'vaka' utan boh. *vak* f. 'eld' (*vag* Torp Spekeröd Jörlanda Solberga Romelanda Hålda Lycke Torsby Harestad). Som efterled ingår *vak* f. i två boh. ord. Det ena är *påskvak* 'påskeld' (*påskvåg* Torp Spekeröd Jörlanda Solberga Romelanda Hålda Lycke Torsby Harestad): »vi var uppe på kullen på påskaftonen och då kunde vi räkna till tjugo påskvaker, som de brände runt ikring» Jörlanda.

Det andra är *midsommarvak* 'midsommareld' (*mèsumæsvåg* Spekeröd Jörlanda Solberga Romelanda Hålda Lycke Torsby Harestad): »på midsommarafton skall vi ha roligt; då skall vi ha midsommarvak på Stallberget; vi har lagt ihop för att köpa en tjärtunna; om vi nu bara kan få upp henne, blir det en midsommarvak, som de kan se över hela bygden» Jörlanda.

I halländska dial. har enligt Rietz ordet *vak* 'bål' maskulint genus. Från Värö sn, Halland, anföres *påskavak* m. 'bål som på påskafton tändes på höga berg'.⁴⁷

Boh. *vak* f., fvn. **vak* är bildat till fvn. *vaka yfir* 'holde Vagt om Natten';⁴⁸ jfr fsv. *vaka* 'hålla vakt'.⁴⁹ Ursprungligen har det feminina *vak* betytt 'vakteld, vårdkas'. Vid sidan av fboh., boh. *vak* f. har det i fsv. funnits ett *vak* n., som haft betydelsen 'signaleld, vårdkase'. Detta neutrala ord förmodar Sahlgren vara förled i fsv. bergnamnet **Vaxhal(der)*, nuvarande Vaxala.⁵⁰

20. Vasen.

En åker på Rödstegen, Torps sn, kallas *Vasen våsæn*. Den ligger delvis sankt, delvis i en svag sluttning.

⁴⁶ Okänt för OGB IX.

⁴⁷ Rietz, Ordb., s. 687 a, 799 a.

⁴⁸ Erik Jonsson, Oldn. Ordb., s. 663.

⁴⁹ Söderwall, Ordb. II: 898.

⁵⁰ NoB 1: 65 f.

OGB IX, 181, anser, att i detta ortnamn ingår **vase* m. 'risknippa utlagd över sankt ställe'. Samma förklaring för *Vasen*-namn lämnas i OGB IV, s. 41 och V, s. 249.

År 1918 upptecknade jag i Harestads sn efter den kände folkminnesforskaren August Torkelsson appellativet *vase* *vàsə* m. 'sank äng': *şəna gær ner i vàsən* 'korna går nere i den sankta ängen'. Fyra år senare meddelade lantbrukaren Johan August Andersson, Askeby, Säve, att ordet *vase* *vàsə* m. 'sank äng, mad' brukades i sävemålet.

Sydboh. *vase* 'sank äng, mad' är identiskt med fht. *waso* m. 'feuchter Erdgrund, feuchter Erdmasse';⁵¹ mht. *wase* m. 'Rasen'.⁵²

August Torkelsson, som var född 1849 i Flateby, Harestads sn, ansåg, att *vase* m. 'sank äng' var ett ålderdomligt ord. Han hade som pojke hört ordet många gånger av sin mormor, som var född i senare hälften av sjuttonhundratalet och bodde på gården Nereby i Harestads sn. För Johan August Andersson, som var född 1852, var *vase* ett fullt levande ord, som ingick i hans ordförråd.

Det är detta nu troligen utdöda ord, som ingår i ortnamnet *Vasen*, vilket finnes i flera västsvenska socknar både i Bohuslän och Västergötland.

21. Veggorrekkärret.

I lantmäterihandlingar från 1796 omnämnes från Slätthult, Torps sn, *Veggorrekkärret*. Ortnamnet förklaras av OGB IX, 179, på följande sätt: »Tydl. ingår fågeln. *orre*, men *Vegg-* är dunkelt».

Orustmålets *kärr* betyder 'småskog, bevuxet område, som antingen ligger lågt eller är sankt'. Förleden i ortnamn på *kärr* utgöres ofta av ett växtnamn. Så är även förhållandet med *Veggorrekkärr*. Enligt min mening är förleden i detta ortnamn ett i orustmål numera utdött dialektord *veggorr* m., som varit namn på *Salix pentandra* eller på någon annan *Salix*-art. Ordet lever alltjämt kvar i jörlandadialekten under formen *vìggr* m. 'Salix pentandra'.

⁵¹ Schade, Altd. Wörterb., s. 1103.

⁵² Lexer, Mhd. Handwörterb. III: sp. 702.

Orustmålets *veggorr*, jörlandadialektens *vìgør* höra samman med:

sv. dial., Skåne, *viger* f. 'vidja av pil, varmed halmen bindes vid taket',⁵³ *vìgon* -*en*, pl. *vìgna* -*na* 'ds'; jfr *vìghakóh* 'videkorg'.⁵⁴

ä. da. *vygre* 'vimen'; jfr *vigere kurff* 'calatus' Voc. 1514, *viger* 'vimen' Turson Voc. 1561, *vegre* 'ds' Vedel 1575, *vegger* 'ds' Pors 1594, *vigre* 'ds' Raun 1680.⁵⁵

da. dial., Jylland, *væyyær æn -ær* vj., *væyyær* pl. Fanø, *weyyæ æn weyyæ* best. -*ræn* S. Sams., *vøγ æn vøyyær* Andst 'fællesnavn for forskellige båndpile; på Fanø *Salix repens* L.'.⁵⁶

bornh. *vigger* m. 'Vidiespire, Vidiekvist', *vieviggra* pl. 'de smärta spiror, som växa på vidjestubbarna'.⁵⁷

sv. dial., Skåne, *rödvigra* 'Salix pentandra'.⁵⁸

sv. dial., Halland, *vigra* f., *vigring* m. 'vidja'.⁵⁹

Om detta växtnamn se vidare E. Lidén NoB, 9, s. 6.

I jörlandamålet har jag upptecknat appellativet *vìgøræşær* 'dunge av *Salix pentandra*'. Min meddelare, lantbrukare Karl Anderson, född 1861 i Stora Brehult och bosatt där, avsåg härmed en dunge av *Salix pentandra* i en beteshage, som tillhör lantbrukare Anders Adielsson, Majkärr.

22. Ålekneken.

På gränsen till Röra sn ligger i Myckleby sn en liten göl, som de gamla kalla *Ålekneks vatten* *àlæknegæ vån*. I lantmåterihandlingar för 1778 benämnes gölen *Ålekneks Wattrn*. Jens Nielssøn omnämner den lilla sjön från sina visitationsresor i Bohuslän 1594 och kallar den *Aalekneg*. I lantmåterihandlingar från 1811 och på Ekonomiska kartan har gölen namnet *Ålekneken*. Det dialektala uttalet är *àlæknégæn*. OGB har *àlækniégæn*.

Sjönammnet Ålekneken förklarar OGB IX, 99, på följande sätt: »F. leden är fiskn. *ål*. S. leden är boh. **knek kneg* m. 'böjning, krök (på väg)'; jfr no. dial. *kneik* 'liten backe, brant inböjning',

⁵³ Rietz, Ordb., s. 805 b.

⁵⁴ NoB, 9, s. 5.

⁵⁵ Kalkar, Ordb. IV: 817.

⁵⁶ Feilberg, Ordb. IV: 1108.

⁵⁷ Espersen, Born. Ordb., s. 384.

⁵⁸ Linné, Skånska Resa (1715), s. 293.

⁵⁹ Möller, Ordb. ö. hall. landskapsm., s. 217.

ä. da. *kneg* 'böjning'. Numera är sjön icke starkt krökt, men kan förr ha varit det. Möjligt torde också vara att fatta namnet ss. ett dock icke styrkt appell. **åleknek*, med s. leden besläktad med sydvgt. (Kållered) *knek* adj. 'liten, klen', sydboh. (Hisingen) *kneg* f. 'liten, dålig ko'. I senare fallet vore ssgns bet. densamma som hos boh. *ålepir*, *-pese*, *-snärt* osv., näml. 'liten, smal ål'. Sjön:t vore då en förkortning med innebörden 'sjön där »åleknekar» finnas'. Upptecknarens uttalsbeteckning med *ɿ* torde åsyfta ett faktiskt *e* med Viby-artikulation».

Ålekneken eller *Ålekneks vatten* avgränsas i norr av ett ganska lågt, skogbevuxet bergsparti. I västra sidan av detta har gölen sitt avlopp genom en smal, skarpt nedskuren bäck, som delvis skurit sig ner i berg. Bäckens går först ett litet stycke åt väster. Därefter gör den en skarp krök mot öster och går under landsvägen fram mot det höga berget i öster. Därifrån rinner den först åt nordväst, sedan åt norr ned till saltsjön. För ett femtiotal år tillbaka hade bäcken ett ännu slingrigare lopp. Efter kröken vid berget i öster, föll den ut i en mindre göl, som kallades *Hålan hēla*. Från denna göl gick bäcken mot väster för andra gången under landsvägen för att ytterligare göra en krök mot öster, innan den gick mot norr och saltsjön.

En sådan smal och djupt nerskuren bäck som den, vilken bildar avlopp för *Ålekneks vatten*, kallas i sydboh. dial. *åla* (*åla* Hjärtum Forshälla Grinneröd Ucklum Norum Spekeröd Jörlanda Solberga Romelanda); jfr nö. dial. *aal* f. 1. 'djup ränna'; 2. 'rännformig öppning i is';⁶⁰ *aala* f. 1. 'djupränna i älv'; 2. 'djup fåra';⁶⁰ *aal* m. 'ränna, djup fåra i botten av en älv eller bukt'.⁶¹

Ägor på ömse sidor av den i krökar gående, smala och djupa bäck, som bildar avlopp för *Ålekneks vatten*, tillhör en till gården Utgård i Röra socken hörande hemmansdel, som heter *Ålekneken* *åleknegan* (*Ålekneken*. 1845 Röra nr 148; *Ålekroken*. lh 1847.).

Hemmansdelen *Ålekneken* ligger ej vid *Ålekneks vatten*. Denna sjö ligger på gårdarna Hästläggs och Kalseröds ägor i Myckleby sn. Gården *Ålekneken* har fått sitt namn efter den krokiga bäcken. Sjön, som avvattnas genom den underligt formade bäcken, har först kallats *Ålekneks vatten*, sedan *Ålekneken*.

⁶⁰ Ross, Ordb., s. 26.

⁶¹ Aasen, Ordb., s. 30.

Appellativet *åla* f. 'djupt nedskuren bäck' är numera försvunnet i orustdial. Man har förlorat sambandet mellan detta ord och ortnamnet, som efter uttalet med tjockt *l* att döma associerats med fisknamnet *ål*.

Ortnamn, som ej omnämnts i OGB IX.

1. Belätan.

En hage, som tillhör den sydligaste gården i Söbben, Torps sn, kallas *Belätan* *bælæta*. Hagen ligger öster om en stenformation i en bergvägg vid Kalvefjorden. Formationen liknar en människas bål och huvud och kallas *Belätegubben*. OGB IX, 124, har behandlat detta namn och dess säregna uttal men känner ej till namnet på hagen.

Belätan är en förkortning av *Belätehagen*, som är en ellips för *Belätegubbehagen*. Den feminina formen har uppstått genom analogi med sådana namn på åkrar, vars senare led utbildats med ett feminint *-a* såsom i *Jomforsan*, namn på en åker i Gåre, Torps sn. (Se OGB IX, 168).

2. Bössbänken.

Omkring 50 m. väster om färjeläget vid Nötesund c:a 10 m. norr om Vindön ligger en både, som kallas *Bössbänksbåden* *bùsə-bæŋksbæn*. Båden har uppkallats efter strandremsan innanför. Denna användes stundom som vadlande och kallas av fiskarna på norra Orust *Bössbänken* *bùsəbæŋkən*.

Namnet Bössbänken avser icke blott strandremsan utan även en vall, som begränsar stranden i söder. Vallen består av sand och har en gång uppkastats av människor. Enligt traditionen skall den ha varit en försvarsvall. Invid denna liksom vid Knektviken på Vindöns nordöstra sida har man funnit kanonkulor.

Sin främsta betydelse i Bohusläns krigshistoria hade Orust under Gyldenlöwsfejden. I början av augusti 1677 trängde Gyldenlöwe ner i Bohuslän, men då den svenske rikskanslern De la Gardie med en överlägsen styrka angrep danskarna, drogo de sig tillbaka till Kvistrum, där de revo bron och slog läger.

De la Gardie besatte passet vid Kvistrum samt skickade en

styrka på 300 man över till Orust. Vid samma tid erhöll Gyldenlöwe förstärkningar från Norge. Då beordrade han generalmajorerna Löwenhjelm och Degenfeldt att hindra svenskarna tränga vidare mot norr, medan han själv tågade över till Orust och tillfångatog den svenska truppstyrka, som De la Gardie sänt dit.

Efter danskarnas seger över svenskarna vid Uddevalla den 23 augusti 1677 såg det ut, som om danskarna skulle tåga vidare söderut. Då beslöt Karl XI att lämna lägret vid Dagstorp-Norrvidinge och marschera norrut. Vid underrättelsen härom drog sig Gyldenlöwe tillbaka, vilket föranledde Karl XI att avbryta offensiven. Gyldenlöwe fortsatte sina plundringar fram till julen 1677. »Härunder hade» danskarna »god trevnad på Orust».

Tidigt på våren 1678 sökte Gyldenlöwe erövra Göteborg. Han lyckades besätta Hisingen men kunde ej intaga Göteborg, emedan Bohus fästning hotade danskarna i ryggen. Då beslöt Gyldenlöwe att erövra fästningen, som belägrades under 56 dagar. Till slut måste danskarna upphäva belägringen. Efter Bohus befrielse företogo svenskarna en expedition till Orust, varvid en mängd danska båtar förstördes.⁶²

I orustmål betyder *bùssa* 'bössa'. Ända till slutet av 1500-talet betecknar *bössa* i litteraturen 'kanon' (SAOB B: 4914). Med denna betydelse kan ordet ha levat kvar i dialekterna ett 70-tal år eller längre.

Ortnamnets senare led *bänk* betyder '(naturlig l. konstgjord) vall l. avsats (av jord, sand l.dyl.)' (SAOB B: 4772). Torpmålets *bùsəbæŋk* synes följaktligen betyda 'kanonvall'.

I ä. danska finnes substantivet *bøssebænk*, och det betyder 'den nederste del af en kanonport': di øffuerste bøsse bencke erre sønder skutt (1565).⁶³ Med *bøssebænk* torde avses det underlag, på vilket kanonen vilar.

Ur strategisk synpunkt är Bössbänkens läge på Vindön synnerligen lämpligt, då den ligger vid den smalaste delen av Nötesund, den gamla överfartsorten till Orust.

⁶² Holmberg, Bohusläns hist. o. beskr., 1667, I: 151 f.; Carl XI:s almanacksant., utg. av Sune Hildebrand, s. 17, not 1 och 2.

⁶³ Kalkar, Ordb. I: 305 b.

3. Dydamparna.

På den sydligaste gården i Söbben, Torps sn, finnas några sankt liggande åkrar, som kallas *Dydamparna dÿdåmpana*.

Senare leden i detta ortnamn är ett i nutida orustmål försvunnet ord *damp* m. Däremot lever dithörande adj. kvar. Det heter *dampot dāmpōtā* och betyder 'fuktig': »när de hackade kvickrot på åkrarna eller tog upp potatis och marken var våt, så sa de, att hon var dampot» Torp.

Adjektivet *dampot* hör samman med sv. dial., Skåne, *dampen* adj. 'fuktig',⁶⁴ *damped* adj. 'ds';⁶⁵ eng. *damp* adj. 'moist, humid';⁶⁶ jfr eng. *damp* s. 'moisture, dampness, humidity'.⁶⁷

Fsv. *damb* betyder 'ånga', ä. nsv. *damp* 'dunst, ånga', fht. *damf*, *dampf* 'ds', mht. nht, *dampf* 'ds' och lt., holl., eng. *damp* 'ds'.

Om ortnamnet *Dydamparna* är gammalt, torde det ursprungligen ha betytt 'de dyiga områdena, ur vilka ånga stiger upp'.

4. Eldningsstenarna.

För ett 50-tal år tillbaka lågo ett par jättestora stenar ett tjugotal meter öster om Torps kyrka i omedelbar närhet till kyrkskolan. De äro nu bortsprängda. Flyttblocken kallades *eldningsstenarna ællygastēnanā*. Förleden är verbalabstraktet *eldning* f. *ælyg*.

Eldningsstenarna ha fått sitt namn från gamla vargjakter, som höllo på ända in på 1830- och 40-talen. När vargarna på vintern kommo över till Orust, anordnades skalljakter, i vilka flertalet av bygdens manliga befolkning deltog. Man företog denna jakt på nätterna. Skallkedjorna hade olika utgångspunkter. I Torps socken utgick en skallkedja från Såten vid Söbben. Härifrån drev man vargarna över Gåre, Töllås, Klevedal och Ströms dal upp mot Eldningsstenarna, där gevärsförsedda män sågo till, att elden ständigt brann. Elden och utlagda beten lockade vargarna, som pådrevs av skallkedjan.

⁶⁴ Rietz, Ordb., s. 89 a.

⁶⁵ Rietz, Ordb., s. 89 a; Klinghammar, Minnen från åren 1829—1839, ordb. s. 9.

⁶⁶ NED III: 20 b.

⁶⁷ NED III: 20 a.

5. Gåsen och andra formationsnamn.

Om man rör eller seglar utefter norra Orust, synes på berget mellan Hängeskårs sten och Krabbeskår en egendomlig pegmatitformation. Den ligger några meter ovan vattenytan och liknar en fågel i flykt. Den röda fågeln synes mycket tydligt mot det grå berget, i vilket den är insprängd. Fiskarbefolkningen uppfattar den som en gås och kallar den fördenskull *Gåsen gåsa*.

Ett tiotal meter väster om Gåsen finnes en annan pegmatitbildning. Den liknar ett stort *B* och kallas därför *Bet bét*.

Väster om *Bet* sticker en rödaktig bergformation ut i sjön. Den har formen av en näsa och kallas *Röda näsan røa nēsa*.

Ett stycke väster om *Röda näsan* ha vatten och lavar format en bred, svart rand, som sträcker sig ett tiotal meter uppefter berget. Den kallas *Svarta rand fwaŧa rán*.

Om man kommer seglande från uddevallahållet och närmar sig Nötesund, ser man på Vindöns nordsida, att det höga berget liknar huvudet på en gubbe. Denna bergformation bruka orustfiskarna kalla *Håbergsgubben hãbæsgóbæn*. Förra leden i *Håberg* är adj. *hå*, biform till *hög*.

Seglar man vidare genom Nötesund och ser upp mot Vindöbergets nordvästsida, upptäcker man snart en egendomlig bergformation. Den liknar en kraftig näsa och kallas av befolkningen *Karl XII:s näsa kál dæn tæltəs nēsa*.

6. Koåskelid.

I Klevedal, Torps sn, finns en backe, som de äldre kalla *Koåskelid kùsskəlĭ*. Backen fick detta namn på 1850-talet, då åskan slog ihjäl en ko, som gick och betade i backen. Ur bildningssynpunkt är namnet säreget. Det berättar, att en ko slagits ihjäl av åskan i backen. Namnet förefaller vara bildat av barn men har upptagits och använts av vuxna.

7. Norge.

En åker, som tillhör Ottestala Norrgård, Myckleby sn, kallas *Norge nørjə*. Ifrågavarande åker ligger längst i norr av gårdens ägor. Den har troligen först kallats *Norrlyckan* eller *Norrgärdet*, som sedan ombildats till *Norge*.

I Kollungeröd, Långelanda sn, kallades förr en äng *Norge*. I lantmäterihandlingar från 1848 skrevs den *Norge*. OGB IX, 170, kan ej lämna någon förklaring till detta namn lika litet som till samma namn i OGB I, 328.

Nuvarande ägaren till V. Kollungeröd, kommunalordföranden Gunnar Olegård, förmodar, att Norge varit namn på en äng, som delvis förstörts, då landsvägen byggdes 1890. Ifrågavarande äng låg norr om Kolungeröds vatten. Den har troligen först hetat *Norrängen*, som senare ombildats till *Norge*.

Nordspetsen av Orust ligger ett stycke väster om Töllås Sandvik. Denna udde kallas *Norrmanshuvudet* *nørmanshúvæt* eller *Normanshuvudet* *nørmanshúvæt*. Udden har troligen en gång hetat *Norra huvudet* eller *Norrhuvudet*. Detta ortnamn har sedan pleonastiskt ombildats och fått sin nuvarande form.

8. Sockerhult.

Ett numera skogbevuxet område i Stenshult, Torps sn, kallas av äldre infödingar Sockerhult *sòkærhølt*. Att detta förr varit en odlad lycka framgår bl.a. därav, att den på alla sidor är omgiven av gårdesgårdar. Denna lycka hörde till torpet Smörhult. Om anledningen till namnet Sockerhult berättar man: »det var en gubbe på Smörhult, som odlade upp en markbit i skogen; den biten kallade hans gumma Sockerhult, för att det skulle växa lika bra där som på Smörhult».

OGB IX, 95, omnämner *Smörhult* men kan ej tolka namnet, eftersom man saknat »vägledande upplysningar». Av min uppteckning torde framgå, att det varit den goda jorden på Smörhult, som varit orsak till namnet; jfr sv. dial., Götal., *smörhåla* f. 'mycket fruktbar jord eller trakt'.⁶⁸

⁶⁸ Rietz, Ordb., s. 636 a.